

AZ ARZÉDOS GYLKOSSÁGSOROZAT MA IS ÉLÉNKEN ÉL A KÖZTUDATBAN

Hidegvérű asszonyok

Van egy falu a Tiszazug szívében, ahol közel kilencven éve asszonyok tucatja mérgezte meg férjét, apját, rokonát arzénal. A falu azóta is alussza álmát, mintha megállt volna itt az idő, csendesek az utcák, szótlanok a járóelők... Kollektív büntudatvállalás, évszázadot átívelő szégyenérzet? Nagyréven és környékén nem beszélnek a történekről, a még élő szemtanúk is inkább a múlt homályába temetkeznek.

Nagyrév első látásra éppen olyan falu, mint a többi ezen a tájegységen. Szürke, ódon utcák, a gyors sodrású Tisza, vadnövésű bokrok, kispadok a házak előtt. A kocsmá mellett kerékpár, motorbicikli, odébb a templomkert ápol, gondozott. Csendes és visszafogott a környék. Ha elképzeljük harminc évvel ezelőtt, vagy akár negyvennel, akkor sem mutatna más képet a falu. Mint amikor valami megáll, nem mozdul, bezárja a múltat, önmagába. A temető is gondozott, kint a faluhatárban. Koszorúk, friss virágok, mívés kövek. Van azonban néhány sír, amit elkerülnek a falubeliek. Ahova nem járnak rokonok, legfeljebb újságírók, turisták, forgatócsoportok, vagy kíváncsiskodók, s temetkezni sem akar senki a közelükbe. Állítólag a távoli hozzátartozók néhanapján a kőkerítésen keresztül behajítanak egy csokor virágot, majd arctalanul tovább mennek. Ezek a sírok őrzik az 1929-ben felderített, az egész országot megrázó arzénos gyilkosságként elhíresült bűnügyek tetteseit.

HA ÚTBAN VAN A FÉRJ

Nagyréven és környékén huszonhat asszonyt vádoltak meg azzal, hogy 1911 és 1929 között arzénal megölte hozzátartozóját. Az esetek többsége bizonyításra lelt, a bűnösök felett a törvényszék hozott ítéletet. Ám a falvak lakói azóta sem nyugodtak meg, stigmatként viselik elődeik tettét. Sokan közülük, ha idegen városban megkérdezik tőlük, honnan érkeztek, letagadják azt, hogy a Tiszazugból. Hogy pontosan mi történt itt és miért a múlt század első évtizedeiben,

ahhoz értenünk kell a korszak mára teljesen idegen társadalmi rendjét, amikor mindennek az alapja a család és a föld volt. Mondjuk úgy, hogy egy család éppen annyit ért, amennyi földdel rendelkezett. Az élet célja és mozgatórugója nem a szereteten, hanem a vagyonközösségen, a földbirtokon alapult. A családtag akkor volt „hasznos”, ha minél nagyobb birtokot hozott a házasságba, ha meg tudta művelni a földet, jó gazda, állattartó volt. Túl kellett élni a hétköznapiakat, és aki erre nem volt alkalmas, egyszerűen feleslegessé vált. A tiszazugi világban, ezen belül Nagyréven talán még az átlagnál is szigorúbb szabályok működtek. Doros Anna szerint, aki nagyon átfogóan foglalkozott a nagyrévi esettel, a sérült, beteg, vagy fogyatékos kisgyerekek például nyűg volt a családnak. Ezeket a kicsinyeket előszeretettel sétáltatták meztelenül a hideg téli

éjszakában, míg nem „vártalanul” megbetegedtek, és hirtelen meghaltak. Így volt ez a fogyatékos, beteg rokonnal, az idős, magatehetetlen szülővel is, aki elvette a figyelmet a munkáról, hiszen gondozást igényelt. A rend, a hierarchia, az életképesség és a hasznosság köré épült a mindennapi élet. Képzeljük, el, hogy mennyire megzavarták ezt a rendet és családképet az I. világháborúból tömegével hazaérkező sérült férfiak. A fél lábú, félkarú, idegileg megviselt férfiak alkalmatlanok voltak a gazdaság irányítására, ráadásul az asszonyok a háború éve alatt gondoskodtak utánpótlásról, „új” férjről, akivel akár szerelembe is estek.

„Mit kínlódsz vele?” – a visszaemlékezések szerint ez volt a helyi bába jelmondata, ezzel buzdította azokat az asszonyokat, akik nem tudtak mit kezdeni csetlő-botló, falábú, vagy megvakult férjükkal, apjukkal. A bába, Fazekas Gyuláné légy-papírból kiáztatott arzént adott el a környékbeli asszonyoknak – a korabeli vádiratok szerint – 160 pengőért. Fazekasné úgy jött rá a mérgekeverés fortélyára, hogy a konyhájában felgüszesztett légy-papír leesett a falról, és belepottyant a macskának kikészített tejbe. Az állat megitta, és szinte azonnal kimúlt. Fazekasné attól kezdve keverte a mérget, és igyekezett rávenni a környékbelieket, hogy szabaduljanak meg haszontalan hozzátartozójuktól. Hiszen, minek kínlódnának vele.

Pontosan nem tudni, hányan és kik haltak meg arzénmérgezésben Nagyréven és környékén. A hatóságok igyekeztek minden bejelentést kivizsgálni, de a feltételezések szerint több ügy is titokban maradt. Az első rejtélyes haláleset 1911 táján történt, az utolsó 1929-ben. Az áldozatok reggeli kávéjuk, vagy teájuk, kupica pálinkájuk elfogyasztása után estek össze, és haltak meg váratlanul. Az egyik háznál gyomor-bajban, a másiknál idült lázban, vagy epebaj miatt hunyt el egy-egy hozzátartozó. A faluban vagy nem figyeltek fel a váratlan elhalálásokra, vagy túl sok volt az érintett, minden esetre közel 12 évig semmi nem történt. 1923-ban aztán dr. Szegedy Kálmán, helyi orvost egy beteget súlyos gyomortáji fájdalmakkal kereste fel, majd a férfi másnap meghalt. Boncolás nem történt, mert túl drágának és indokolatlannak tartották azt. Hat évvel később azonban egy rejtélyes feljelentő levél érkezett a helyi csendőrhöz, miszerint az említett férfi arzénmérgezés áldozata lett. A feljelentő a többi titokzatos halálesetre is felhívta a hatóságok figyelmét. Neveket és konkrét eseteket is felsorolt: az első bejelentés szerint Madarász József és felesége, Szabó László és felesége is arzénal ölték meg idős szüleiket, Szabó Istvánné pedig a férjét. Az első levelet több is követte, újabb nevekkkel, végül a bíró elrendelte az említett sírok exhumálását.

Sokan tolongtak a nagyrévi temető körül 1929 nyarán. A csendőröknek kordont kellett emelni a kíváncsiskodók miatt. Volt miért aggódniuk a helyieknek és a környékbelieknek egyaránt! A koporsók felnyitására pedig meglepő látvány fogadta a vizsgálókat: még a legrégebben, 1911-ben

eltemetett tetem is épségben volt, bőre, végtagjai szinte érintetlenül maradtak. Ez jellemzője az arzénmérgezésnek, mivel az arzén konzerválja a testet. A szolnoki királyi ügyészséghez hamarosan megérkezett az Országos Vegyvizsgáló Állomásról a Tiszakürtön exhumált Szabó Mihály, Madarász József és a Nagyréven exhumált Szabó István belső hullarészeinek vegyvizsgálatából megalkotott országos vegyész vélemény. A vegyész Szabó Mihály hullájában 7 mg, Madarász Józsefében 9 mg és Szabó Istvánéban 12 mg arzént mutatott ki. Az exhumáló orvosok nemcsak a holttestekből, hanem a koporsók alatt lévő homokrétegből is küldtek egy keveset, ezekben a vegyész szintén kimutatta az arzént.

A gyanúsítottak természetesen mindent tagadtak, senki nem tudott sem arzénkereskedőről, sem mérgezésekről. A feljelentőt leszámítva az egész falu titokba burkolózott. A levélíró azonban tovább csöpögtette az információkat. Ezek szerint Beke Mihályné és Valki Ferencné együttesen mérgezték meg 1918-ban Beke Mihályt, özvegy Takács Lajosné pedig 1911-ben ölte meg férjét. Holyba Károlyné, Sebestyén Bálintné, Lipka Pálné és Fazekas Károlyné férjének rejtélyes halálára szintén felhívta a figyelmet.

LUCA NAPI TÁRGYALÁS

Őrület vette kezdetét a térségben. Hetente érkeztek a feljelentő levelek, de mindenki mindent tagadott. Néhány hónap alatt harminc embert tartóztattak le előre megfontolt gyilkosság gyanújával, elsősorban nőket. Ami különös, hogy az arzénkereskedő nevét sokáig homály fedte, különböző asszonyok kerültek gyanúba. Ahogyan a Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok (XL/70. 1929. szept. 1. p. 2.) is beszámolt róla: „A mérget nem a Csordás Bálintné-Fazekas Gyuláné „nagykereskedésben” szerezték be, hanem egy bába-asszony-igazolvány nélkül kereskedő kontártól, a szintén letartóztatásban levő Takács Lajosnéétól. Takácsné a férjén kipróbálta a szert és hatásosnak találta, viszont arra is rájött, hogy olcsóbban is előállítható, mint ő szerezte, és jó üzlet a nagy férjhalálzási konjunktúrában”. Később kiderült, hogy nem Takácsné, hanem Fazekasné, a nagyrévi bába-asszony

árulta a mérget. Férje titokzatos halála miatt Fazekasné is ott volt az első letartóztatottak között, de bizonyítékok hiányában szabadon engedték. Az arzénkereskedő bábaasszony még aznap lúggal ölte meg magát.

Az első tárgyalást 1929. december 13-án tartották, ami azért érdekes, mert ezen a napon van Luca napja, melyet a boszorkányok ünnepének is neveznek. A vádlottak padjára hat asszony került. A tárgyalás során természetesen az összes vádlott tagadott: A vádiratot a Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok (XLI/10. 1931. febr. 1. p. 5.) is közölte: „Holybáné 1924 októberében kávéban adta be az arzénmérget férjének, akit így meg is ölt. Férje tehetetlen, keresetképtelen beteg volt és ezért mindenáron meg akart tőle szabadulni. Gyakran panaszkodott a szomszédasszonyának, Sebestyén Bálintnének emiatt, aki azután azt a tanácsot adta neki, hogy ne kínlódjék tovább az urával: ölje meg. Fazekas Gyuláné bábaasszonytól meg is vette a mérget 80 pengőért, és azt beadta férjének. A „jótanácsért” 40 pengőt adott „kölcson” Sebestyénnek, aki egyébként a bábaasszonynak volt a nővére”. Holyba Károlyné ezzel szemben azt állította, hogy szomszédja, Sebestyén Bálintné tanácsára azért kereste fel Fazekas Gyulánét, hogy beteg férje számára orvosságot vásároljon. Köteles Lajosné azzal vádolták, hogy férje pálinkájába adagolta az arzént, ám az asszony csak annyit mondott, hogy ő orvosságot töltött a pálinkájába, hogy az iszákosságból kigyógyítsa. Lipkáné Kardos Áronné a vád szerint 1912-ben Nagyréven légyapírról leáztatott arzénrel mérgezte meg férjét, mert terhére volt. 1921-ben azután Ókésckén mozgássérült mostohatestvérét, Zsíros Györgyöt és ennek a feleségét gyilkolta meg. Először pogácsát csinált nekik, amit a macskán próbált ki. Zsírosék ugyanis Lipkákra hagyták a vagyonukat, de később, mivel rosszul bántak velük, vissza akarták azt perelni. Lipkáné

A nagyrevi gyilkosságokkal hozták párhuzamba az ezredfordulón a „Fekete Angyal” névvel elhíresült asszony gyilkosságsorozatát is. Az ápolónő ugyancsak méreggel gyilkolt, azzal az indokkal, hogy megkönnyebbítse áldozatai életét, és megszabadítsa őket súlyos elmebetegséget állapítottak meg a nőnél.

ezért mind a kettejüket megmérgezte. Lipkánét felbujtással is vádolták, állítólag ő tanácsolta Kötelesnének, hogy szabaduljon meg az urától. Kötelesné férje egyébként nagyon nehezen halt meg az arzéntől: az első adagot túlélte, majd a második, levesbe tett arzéntől napok múlva ugyan, de meghalt. A méregkeverő Fazekasné mellett Lipkáné volt a második számú főbűnös, ő több asszonyt is rávett az arzénvásárlásra.

A csendőrség felkészült arra, hogy a nők tagadni fognak, ezért a csendőrmester még a tárgyalás előtt elbújt a zárka béli ágyuk alá, és kihallgatta őket. Az asszonyok a zárkában egymásnak estek, veszekedtek, ekkor hangzott el az is, hogy Fazekas Gyulánétól vásárolták a mérget. Miután a törvényszék előtt szembesítették őket az elhangzottakkal, mindent beismertek. Holyba Károlyné tetéről így nyilatkozott: „Úgyis nagyon beteges volt már a lelkem, aztán meg is untam már a sok ápolást”. A másik letartóztatott Pápai Lajosné azért ölte meg az urát, mert mint mondta, „rossz ember volt”. A szolnoki törvényszék Holyba Károlynét és Köteles Istvánét férjgyilkosság miatt, Sebestyén Bálintné pedig mint felbujtót életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélte. Lipka Pálnét háromszoros gyilkosság és egy rendbeli felbujtás miatt kötél általi halálra ítélték, később idős kora miatt felmentették.

HUSZONHAT BŰNÖS NŐ

A helyi lapok szerint az esetek igen különböztek egymástól. A legtöbben a földért, a vagyonért, mások szerelemből ölték: „A másik, amiben az új letartóztatottak közül három különbözik a többi bűnétől, az, hogy gyilkosságukban nem a pénz, a föld, a betegség az indítóok, hanem a szerelem. Megölték a férjüket, mert más szerettek, és megölték a kedvesüket, mert új akadt útjukba” – írta a helyi lap (Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok (XL/68. 1929. aug. 25. p. 2.). Szerelmi gyilkosságot követett el Földvári Károlyné, aki megölte háborúból hazatért férjét, hogy szerelmével élhessen. Majd két évvel később megmérgezte szeretőjét is, mert megbánta első tettét, és a szeretőt okolta miatta. Nagy Károlyné arzénrel töltött mákos rétesrel etette meg első férjét, Takács Lajost, hogy feleségül mehessen Nagy Károlyhoz.

Hatosával kerültek elő a gyilkos asszonyok. Tiszakürtön, Nagyréven és Ókésckén állandó napszamosokat fogadtak, akik napról napra ásták ki a sírokat, és emelték ki a tetemeiket. Minden hullában tíz ember meggyilkolására elegendő arzén volt. A feljelentő mindent tudott, meglepően pontosan. A csendőrség szerint a leveleket egy asszony írta, aki

maga is bűnös volt, és tagja a harminc letartóztatottnak. Ám személyére soha nem derült fény.

Összesen negyvenöt hullát exhumáltak a nyomozást megindító névtelen levelek alapján és egy esetet kivéve minden találtak arzént. A szolnoki ügyészség 28 vádlott ellen adott ki vádiratot és 12 tárgyaláson tárgyalták az arzénügyet. A huszonnyolc vádlott közül 26 volt a nő. Mindegyik szülőjét, apósát, férjét, szeretőjét vagy gyermekét tette el láb alól. A tárgyaláson végül 6 halálos ítélet hoztak. Ebből egyet felmentettek, egyet pedig életfogytiglanira enyhítettek. 8 életfogytiglani fegyház, 2 tizenöt évi fegyház, 1 tízévi fegyház, 2 nyolcévi fegyház, 1 ötévi fegyház, 6 felmentés született. Két esetben az ügyész a tárgyaláson elejtette a vádat. Hogy ezek az asszonyok lelkiileg mennyire nem voltak egészségesek, bizonyítja, hogy Szabó Lászlóné a börtönben szülte meg gyermekét, akit nem szoptatott, és börtöntársai szerint éhen akart halasztani, mígnem elvették tőle a csecsemőt.

A történethez még hozzátartozik: a méregkeverő Fazekasné Oláh Zsuzsanna lányát, Fazekas Máriát is letartóztatták az eljárás során. Ám nem találtak ellene bizonyítékot. Sőt! Miután anyja gaztetteire fényderült, népszerű és kedvelt bábaként tevékenykedet a faluban. Az asszonyok őt hívták a gyermekágyhoz, és megbíztak benne. Pedig Fazekas Mária körül is lassan gyűrüzni kezdtek a titokzatos esetek, ugyanis a szülések után több csecsemő is meghalt rejtélyes módon. 1931-ben érkezett ellene az első feljelentés, amely szerint 1923. január 27-én megölte cukros vízbe kevert arzénal Cser Lajosné újszülött gyermekét. Mária természetesen az eljárás során tagadott, sőt, alibivel is szolgált arra a napra. A szolnoki törvényszék először 10 évnyi fegyházbüntetésre ítélte, majd az ítéletet a tábla megváltoztatta, és bizonyítékok hiányában szabadlábra helyezte Fazekas Máriát. Különös, hogy a szabadulása után többen is jelentkeztek, akik azzal gyanúsították, hogy hamis tanúvallomásra akarta őket rávenni. Ekkor eljárás indult ellene hamis tanúzásra való felbujtás miatt, de megfelelő bizonyítékok hiányában ez alól is felmentették. Védője azzal érvelt, hogy az asszonyt anyja bűnei miatt vádolják sorozatosan a falubeliek.

MÍTOSZ VAGY VALÓSÁG

Idén nyolcvan éve, hogy az utolsó tárgyalás is lezárult. Külföldi magazinok publikálták az esetet, köztük volt 2004-ben Andrew Higgins cikke a tekintélyes *The Wall Street Journal*-ban, aki arról írt, hogy ma is élnek az elkövetők, dermesztő és hideg a hangulat a faluban. Mindez abban a misztikus, kissé hatásvadász formában, ahogyan ő találta, nem igaz. A hozzátartozók pedig messze elköltöztek a faluból, egy elkövető asszony van életben, aki elvonultan él a külvilágtól. Higgins úgy ír a nagyreviekről, mint akik hasznot akarnának kovácsolni a történetből. Pedig erről szó nincs! Ha valakik hasznot reméltek, az leginkább a bulvármédia és elsősorban a filmipar

TUDÓSÍTÁS A FEGYHÁZBÓL

„Csordásné egyszer hiszi, máskor nem a vigasztalást. Sír és maga elé néz, imádkozik, vagy beszélgetni kezd aszerint, hogy az előérzet, vagy a remény kerekedik e benne fölül? Aludni azonban nem tud. Állandóan szörnyű rémlátásai voltak. Csordásné megtört a fogházban, megváltozott és bizonyos mértékig meg is nyugodott a sorsában. A többi arzénos asszony nem szomorkodik. V. Takács Róza sem, akin hét gyilkosság száradt. Neki meg-súgta a védője, hogy ha egy kis szerencséje lesz, bolondnak fogják nyilvánítani. Van azután egy arzénos, akire minden nő fogoly haragszik. Cser Lajosné ez, aki éjjel-nappal sír, siratja két ártatlan gyermekét, kiket születésük után egy-két nappal itatott meg a gyilkos arzén oldatával. Sír és imádkozik fölvaltva, azt akarja, hogy mikor letelik a nyolc év, tisztán térjen vissza férjéhez és gyermekeihez. A többieknek változó a kedélyük”.

Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok,
XLI/43. 1931. máj. 28. p. 3.

volt. A *Hukkle* című, Tolna megyében forgatott nagyjátékfilm példaként a nagyrevi gyilkosságsorozat ihlette. Sőt, még egy arzénmúzeum ötletét is felvetette valaki.

Mindeközben a falusiak leginkább hallgatnak. Hogy miért? Vannak, akik szerint közös felelősségvállalásból, valamiféle kollektív büntudatból. Tény, és a legújabb kori kutatások bizonyítják – melyeket például a Holocaust túlélői körében végeztek –, hogy a csoportos bűnelkövetések környezetében a túlélők, az érintettek, vagy a szoros közösség tagjai között a traumaátvitel képe rajzolódik ki. Vagyis a trauma miatti szégyen, fájdalom és büntudat akár még két, vagy három generációval később is jelentkezhet. Ezeket az embereket valamiféle virtuális közös sors köti össze. Nem biztos, hogy erről van szó, de aki járt már a faluban, az megfigyelhette, hogy az itt élők csendesek, magukba fordulóak, nem szívesen szólnak a történetekről, egyfajta elzárkózás tapasztalható a külvilág fele. A férfiak erőtlenebbek, soványabbak, az asszonyok pedig életrevalóbbak, erősebbek, ők viszik ma is a nadrágot a családban, akárcsak annak idején. Mintha múltuk lepleit cipelnék magukon. De lehet, hogy ez is a mendemondák része, a mítoszteremtés, amely – bár a helyiek már nagyon szeretnék – nem engedi a feledés homályába merülni az esetet.